

УДК 346.9

Балюк І. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри підприємницького та корпоративного права Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”», м. Київ

Досудове врегулювання господарського спору: обов’язок чи право

Зазначено, що правовий інститут досудового врегулювання господарського спору має тривалу історію розвитку. На цьому шляху правові вимоги поступово змінювалися, послабляючи обов’язковість впровадження досудового врегулювання спору від абсолютної імперативної вимоги дотримання до цілковитої відмови від неї. Причому залишалась можливість застосовувати досудове врегулювання спору за взаємною згодою сторін як альтернативний спосіб вирішення господарського спору. Останні зміни господарського процесуального законодавства зумовили повернення такого інституту, як обов’язок, у передбачених законом випадках, який треба застосовувати, перш ніж звертатися до господарського суду. Водночас залишилася можливість використовувати досудове врегулювання господарського спору як альтернативний засіб вирішення господарських спорів. Важливими постають аспекти правового оформлення досудового врегулювання господарського спору та правові наслідки застосування такого способу для подолання господарського конфлікту. Висвітлено ступінь правового оформлення застосування досудового врегулювання господарських спорів нормами матеріального та процесуального права. Доведено, що досудове врегулювання господарських спорів не є стадією господарського процесу. Встановлено процесуальні наслідки порушення обов’язкового застосування досудового врегулювання господарського спору та за домовленістю сторін. Правові норми інституту досудового врегулювання господарського спору наявні в різних нормативно-правових актах. Основні положення Господарського процесуального кодексу України встановлюють обов’язковість і можливість його застосування та наслідки їх недотримання для участі в господарському судочинстві на відміну від положень загального порядку пред’явлення претензії на отримання відповіді, які взагалі не зафіксовані в чинному законодавстві. Зауважимо, що спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів для застосування санкцій та в певних сферах господарювання встановлений у відповідних нормативно-правових актах.

Ключові слова: господарський спір; альтернативне вирішення господарського спору; досудове врегулювання спору; претензія; господарські відносини; господарський процес.

Постановка проблеми. Сучасні умови вільного розвитку суспільства й економіки зумовлюють зростання господарських конфліктів. Актуалізується питання щодо вирішення їх без звернення до державного суду. Альтернативні способи врегулювання господарського спору передбачають досягнення згоди між сторонами стосовно предмета спору в той чи інший

спосіб без звернення до суду та добровільного виконання рішення чи домовленостей. Водночас реальний захист порушеного права відбувається за його реалізації в житті. Тому серед альтернативних способів вирішення господарських спорів, кожний з яких має власні переваги, найбільш надійними в застосуванні є ті, що врегульовані правом. Оформлення в правових нормах альтернативного способу врегулювання господарського спору надає впевненості щодо реального втілення захисту права, адже правове врегулювання альтернативного вирішення господарського спору обов'язково передбачає правові можливості примусового виконання рішення, прийнятого за наслідками позасудового врегулювання спору. Це набуває значущості в разі відмови зобов'язаної сторони виконувати свої обов'язки добровільно. Крім цього, процедура примусового виконання передбачає певні часові витрати, що відтерміновує момент захисту права. З-поміж, урегульованих правом позасудових способів найзручнішим є досудове врегулювання спору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовому інституту досудового врегулювання спору приділяли увагу чимало науковців, серед яких С. О. Граб [1], Ю. А. Джепа [2], М. Д. Ждан [6], Л. Є. Зуєва [3], В. В. Резнікова [4], О. В. Савченко [5], Р. І. Шабанов [6]. Причому завжди існували суперечливі точки зору щодо необхідності такого інституту чи зайвого механізму в захисті та відновленню порушених прав.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати ступінь правового оформлення досудового врегулювання господарського спору, правові наслідки застосування такого способу для розв'язання господарського конфлікту та встановлення правопорядку в господарських відносинах.

Виклад основного матеріалу. У законодавстві поняття «досудове врегулювання господарського спору» не визначено. Проте порядок та умови застосування такого способу закріплено в різних нормативно-правових актах. Іноді досудове врегулювання господарського спору тлумачать як сукупність різних альтернативних (позасудових) способів урегулювання (вирішення) спорів. Безпосередньо як претензійний порядок з вирішення господарського спору необхідність і можливість застосування досудового врегулювання спору зафіксовано в ст. 19 Господарського процесуального кодексу (ГПК) України [7]. Значущості цьому способу додає закріплення в ст. 124 Конституції України [8] можливості визначення законом обов'язкового застосування досудового порядку врегулювання

спору. Положення цієї статті в редакції Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII [9] підтверджує зацікавленість у його застосуванні з боку держави та спонукає звернути увагу суб'єктів господарювання на зазначений спосіб урегулювання господарського спору. По-перше, урегулювання спору до звернення до господарського суду зменшує тягар навантаження на господарський суд та зайві витрати часу й коштів для учасників спору. По-друге, під час звернення до такого способу вирішення господарського спору, поряд з іншими його перевагами, у разі невдалого врегулювання можна без зволікань звернутися до господарського суду. По-третє, за умов невирішення господарського спору під час його досудового врегулювання зацікавлена сторона може звернутися до господарського спору. Значна частина змісту претензії становить частину змісту позовної заяви, звернення до змісту процесуального документа сприяє вдосконаленню навичок юристів.

У разі, якщо законом встановлено обов'язковість застосування досудового врегулювання спору, саме досудовим врегулюванням господарського спору є сукупність дій, визначених законом і спрямованих на вирішення господарського спору без звернення до господарського суду, що полягає в пред'явленні претензії та отриманні відповіді на неї. Виняток становить досудове врегулювання господарських спорів, що виникають під час укладання, зміни й розірвання господарських договорів, спорів, порядок досудового врегулювання яких здійснюється в іншій, ніж подання претензії, формі. Залежно від отриманої відповіді спір або вважають урегульованим, або зацікавлений (незадоволений) учасник спору може звернутися до господарського суду. Досудове врегулювання господарського спору, згідно зі ст. 19 ГПК України, можна застосовувати за взаємною згодою сторін, тобто використати надане право як найбільш швидкий, простий і невитратний спосіб усунення конфліктної ситуації з господарських відносин та впровадження господарського правопорядку [1, с. 229].

Залежно від економічного стану держави та господарських відносин можливість та обов'язковість застосування такого способу поступово змінювалася від абсолютної імперативної вимоги дотримання до остаточної відмови від неї. Тривалий час досудове врегулювання господарського спору було неодмінною умовою звернення до господарського суду. Законодавство поступово послабляло вимогу щодо ступеня обов'язкового дотримання досудового врегулювання господарського спору,

але процедура досудового врегулювання господарського спору завжди була закріплена правовими нормами. У такому розвитку можна виокремити п'ять етапів. На першому етапі панувала абсолютна вимога стосовно дотримання досудового врегулювання господарського спору для всіх господарських спорів. Таку вимогу закріплено в ст. 6 Цивільного кодексу Української РСР від 18 липня 1963 року № 1540-VI [10], а процедуру пред'явлення претензії було визначено в Положенні про порядок пред'явлення і розгляд претензій підприємствами, організаціями, установами та врегулювання розбіжностей за господарськими договорами, затверджене Постановою Ради Міністрів СРСР від 17 жовтня 1973 року № 758 [11]. Другий етап означений частковою вимогою стосовно дотримання досудового врегулювання господарського спору для всіх господарських спорів, окрім зазначених у законі або в разі звернення окремих суб'єктів. Таке положення зафіксовано в ст. 5–11 Арбітражного процесуального кодексу України від 6 листопада 1961 року № 1798-XII [12], де визначено норми про основні положення загального порядку досудового врегулювання господарських спорів. Третьому етапу відповідала часткова вимога дотримуватися досудового врегулювання господарського спору лише для зазначених у законі господарських спорів та за домовленістю між сторонами, якщо це зумовлено договором. Таку вимогу було встановлено в ГПК України після набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 17 травня 2001 року № 2413-III [13]. У межах четвертого етапу закон не вимагав дотримання досудового врегулювання господарського спору для всіх господарських спорів. На це вказувало набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо досудового врегулювання спорів» від 23 червня 2005 року № 2705-IV [14]. Зміни щодо відмови від обов'язкового застосування досудового врегулювання спорів зумовлені прийняттям рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним зверненням ТОВ «Торговий дім “Кампус Коттон клуб”» щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 124 Конституції України (чинної на той час) (справа про досудове врегулювання спорів) від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002 [15]. Згідно з цим рішенням, встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист. Таким чином, сучасний, п'ятий, етап розвитку правового оформлення вимоги

щодо застосування досудового врегулювання господарських спорів почався після набуття чинності Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII [16]. Правова вимога на цьому етапі відрізняється від вимоги третього періоду тим, що для звернення до господарського суду нині порушення досудового врегулювання господарського спору має значення лише у випадках, встановлених законом. Натомість раніше порушення такого порядку було важливою умовою для звернення до господарського суду (незалежно від того, встановлено вимогу законом чи про це домовилися сторони).

Проте деякі сучасні автори [6, с. 67] пропонують знову відмовитися від обов'язкового застосування досудового врегулювання господарського спору, оскільки це обмежує можливість реалізації права на судовий захист. З цим складно погодитися, адже до господарського суду здебільшого звертаються спеціальні суб'єкти – суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи – підприємці). Свобода волевиявлення будь-якої особи в державі завжди має відбуватись у межах, встановлених законом. До спеціальних суб'єктів висувають додаткові законодавчі вимоги. Конституційне право на не заборонену законом підприємницьку діяльність може бути втілене лише після легалізації суб'єкта господарювання та виконання численних дій, які передують цій діяльності. У подальшій господарській діяльності треба виконувати вимоги закону, не лише пов'язані безпосередньо з діяльністю (передусім, приватні інтереси), а й із вимогами закону, які мають слугувати інтересам держави та суспільства (публічні інтереси). Щодо господарських спорів закон також вимагає обов'язкового застосування досудового врегулювання господарського спору не для всіх, а для деяких видів правовідносин, через які виникає спір. Намагаючись взяти участь у певних правовідносинах, заздалегідь можна (і треба) передбачити можливі ускладнення звернення до суду. Для звернення до господарського суду із захистом прав суб'єкта господарювання слід виконати низку вимог, за відсутності яких справу не може бути розглянуто в господарському суді. Обов'язкове застосування досудового врегулювання господарського спору є не єдиною перешкодою. За дисциплінованості учасників спору воно, навпаки сприяє прискоренню вирішення господарського спору. Така сама вимога щодо обов'язкового застосування досудового врегулювання

господарського спору не може вважатися перешкодою захисту права суб'єктів господарювання.

У контексті розгляду спорів з господарських відносин привертає увагу ст. 16 ЦПК України [17], що за змістом є аналогічною ст. 19 ГПК України. У межах цивільного судочинства передусім захищають права громадян, а отже, викликає питання, як така норма кореспондується із правом на справедливий суд, зафіксований у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [18]. Водночас деякі практики [19; 20] визнають позитивним вплив такої норми в суперечках у зв'язку з визначенням юрисдикції суду. Головним є те, що обов'язковість досудового врегулювання спору встановлюється лише законом, а тут законодавець має дотримуватися принципу пропорційності.

Позиція щодо відмови від застосування досудового врегулювання господарського спору через виключення ст. 19 ГПК України є хибною та, мабуть, є наслідком помилкового тлумачення правової природи досудового врегулювання господарського спору [6, с. 64]. Досудове врегулювання господарського спору не є і ніколи не було стадією господарського процесу, навіть за часів його абсолютної вимоги. У теорії процесуального права господарський процес визначають як різновид юридичної діяльності, а саме встановлену нормами процесуального права форму діяльності господарських судів, спрямовану на захист прав суб'єктів господарювання. Законодавчого визначення господарського процесу немає, але за аналогією п. 5, 6 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України [21] господарський процес можна схарактеризувати як правовідносини, що складаються під час здійснення господарського судочинства, що є діяльністю господарських судів стосовно розгляду й вирішення господарських справ у порядку, встановленому ГПК України.

Обов'язковим учасником правовідносин господарського процесу є суддя господарського суду, але в процедурі досудового врегулювання господарського спору участь судді не передбачена. Навіть коли норми про основні положення загального порядку досудового врегулювання господарських спорів ст. 5–11 належали до норм ГПК України, досудове врегулювання спору не було стадією господарського процесу. Ці норми не мали бути складником ГПК України, адже за часів абсолютної вимоги дотримання досудового врегулювання спору процедура вирішення господарських справ була регламентована Правилами розгляду господарських спорів державними арбітражами, затвердженими постановою Ради Міністрів СРСР

від 5 червня 1980 року № 440, а процедура пред'явлення претензії була встановлена Положенням про порядок пред'явлення і розгляд претензій підприємствами, організаціями, установами та врегулювання розбіжностей за господарськими договорами, затвердженими Постановою Ради Міністрів СРСР від 17 жовтня 1973 року № 758 [22], тобто діяли два самостійні нормативно-правові акти рівної юридичної сили. Коли приймали Арбітражний процесуальний кодекс України, механічно поєднали головні положення цих двох актів. Таким чином, це була невдала спроба, яку виправлено в чинній редакції ГПК України. Залишено лише основні положення про обов'язковість і можливість застосування досудового врегулювання господарських спорів, а саме норми про форму та загальний порядок подання претензії виключно як такі, що не є стадією господарського судочинства.

Нині бракує правових норм про основні положення загального порядку подання претензії. Спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів зафіксовано в різних нормативно-правових актах. Можна виокремити два види спеціального порядку: для застосування санкцій та в певних сферах господарювання. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій процедуру досудового врегулювання господарського спору (форма претензії, встановлений порядок пред'явлення та розгляду претензії, повідомлення про результати її розгляду тощо) зафіксовано в ст. 222 ГК України [23]. На наш погляд, положення цієї норми можуть слугувати орієнтиром у разі застосування досудового врегулювання господарського спору за взаємною згодою. Раніше досудове врегулювання спорів, що виникали під час укладання, зміни та розірвання господарських договорів, також було врегульовано вже не чинними на цей час ст. 10–11 ГПК України. Тепер питання врегулювання спорів, що виникають у разі укладання господарських договорів, регламентовано п. 4, 5, 7 ст. 181, а за умов зміни й розірвання господарських договорів – ст. 188 ГК України. Спеціальний порядок досудового врегулювання в різних сферах господарювання, де є особливість такого порядку, зафіксований, зокрема, у статтях Статуту залізниць України, Кодексі торговельного мореплавства України, Повітряному кодексі України тощо.

Дотримання досудового порядку врегулювання господарського спору у встановлених законом випадках є обов'язком сторони спору, право котрої, на її переконання, порушено. Вона подає претензію (письмовий документ) у встановленій законом формі з усіма належними атрибутами. Відповідь у встановлений законом

строк дає сторона, котрій направлено претензію. Коли сторони доходять взаємної згоди, конфлікт вичерпано, інакше зацікавлена сторона звертається до господарського суду. Останнє трапляється у двох випадках: за отримання негативної відповіді або якщо сторона не відповідає на пред'явлену претензію, інша, дочекавшись спливу строку на відповідь, має право звернутися до господарського суду. Така ситуація є безумовною, коли застосування досудового врегулювання спору є обов'язковим згідно із законом.

Господарський суд (суддя господарського суду) не контролює процес досудового врегулювання спору. У царину суддівського контролю вживання чи невживання заходів досудового врегулювання господарського спору потрапляє на стадії відкриття провадження в справі. Особа, яка звертається до господарського суду, має виконувати всі вимоги процесуального закону. Згідно з п. 6 ч. 3 ст. 162 ГПК України, позовна заява має містити відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору – у разі, якщо законом встановлено обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Відповідно до ч. 1 ст. 174 ГПК України, суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог до позовної заяви, виносить ухвалу про залишення позовної заяви без руху. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви в строк, встановлений судом, її вважають поданою в день первинного її подання до господарського суду та приймають до розгляду. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви в строк, встановлений судом, заяву вважають не поданою і повертають особі, що звернулась із позовною заявою. Згідно з п. 6 ч. 5 ст. 174 ГПК України, суддя повертає позовну заяву та додані до неї документи в разі, якщо до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору за умов, що такі заходи є обов'язковими згідно із законом. Коли господарський суд з'ясовує недодержання сторонами встановленого для цієї категорії спорів порядку їх досудового врегулювання в уже відкритому провадженні, то, відповідно до ст. 226 ГПК України, позов, поданий без інформації про вжиття заходів досудового врегулювання спору, Суд залишає без розгляду, якщо законом встановлено обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк.

Такі процесуальні дії судді господарського суду чітко пов'язані з обов'язком вживання заходів досудового врегулювання господарського спору, встановленого законом. Переконані, що

термін «закон» у цьому разі слід тлумачити як нормативно-правовий акт органів законодавчої та виконавчої влади.

Питання постає щодо наслідків недотримання досудового врегулювання господарського спору в разі, коли про це сторони домовились між собою, таку домовленість оформлено письмово і надане законом право сторони перетворюють для себе в обов'язок. Такі заходи можна застосовувати лише до узгоджених сторонами відносин. Якщо сторони врегулюють спірні відносини і можна вважати, що спір вирішено в альтернативний спосіб. Якщо спір не врегульовано і зацікавлена сторона звертається до господарського суду, то чи можна такий обов'язок вважати встановлений законом?

Висновки. Досудове врегулювання господарського спору є самостійним правовим інститутом, норми якого містяться в різних нормативно-правових актах. Конституційне закріплення обов'язкового вживання досудового врегулювання спору зумовлює закріплення в нормах матеріального законодавства прямих вказівок на відносини, де має бути дотриманий такий порядок та наслідки його недотримання в процесуальному законодавстві. У разі порушення обов'язкового досудового врегулювання господарського спору залежно від стадії господарського судочинства та супутніх умов наслідком є: залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, залишення позову без розгляду. Коли досудове врегулювання господарського спору за домовленістю сторін має застосовуватися як альтернативний засіб вирішення спору та за недотримання його або негативного наслідку його застосування сторони змушені звертатися до господарського суду, то жодних пов'язаних із цим негативних процесуальних наслідків немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Граб С. О. Досудове врегулювання спору як важливіша стадія в господарському процесі [Електронний ресурс] / С. О. Граб // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 15–19. – (Серія «Юридичні науки»). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_1%282%29__4. – Назва з екрана.
2. Джепа Ю. А. Проблеми досудового врегулювання господарських спорів [Електронний ресурс] / Ю. А. Джепа // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 35. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 7–10. – (Серія «Право»). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35%282.2%29__3. – Назва з екрана.
3. Зуєва Л. Є. Щодо принципу досудового врегулювання господарських спорів [Електронний ресурс] / Л. Є. Зуєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 1. – С. 604–611. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_61_82. – Назва з екрана.

4. Резнікова В. В. Досудове врегулювання господарських спорів: необхідність та шляхи реформування [Електронний ресурс] / В. В. Резнікова // *Університетські наукові записки*. – 2012. – № 4. – С. 227–238. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_4_34. – Назва з екрана.

5. Савченко О. Досудове врегулювання господарських спорів [Електронний ресурс] / О. Савченко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2016. – № 6. – С. 66–70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_6_14. – Назва з екрана.

6. Шабанов Р. І. Досудове врегулювання господарських спорів: співвідношення норм матеріального та процесуального права [Електронний ресурс] / Р. І. Шабанов, М. Д. Ждан // *Підприємництво, господарство і право*. – 2018. – № 2. – С. 63–67. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/13.pdf>. – Назва з екрана.

7. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 6 листоп. 1991 р. № 1798-XII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n4452>. – Назва з екрана.

8. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

9. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) [Електронний ресурс] : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>. – Назва з екрана.

10. Цивільний кодекс Української РСР [Електронний ресурс] : Закон Української РСР від 18 лип. 1963 р. № 1540-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>. – Назва з екрана.

11. Об утверждении Положения о порядке предъявления и рассмотрения претензий предприятими, организациями и учреждениями и урегулирования разногласий по хозяйственным договорам [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров СССР от 17 окт. 1973 г. № 758. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8186.htm. – Загл. с екрана.

12. Арбітражний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Законом України від 6 листоп. 1991 р. № 1798-XII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed19930726>. – Назва з екрана.

13. Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 17 трав. 2001 р. № 2413-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2413-14>. – Назва з екрана.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо досудового врегулювання спорів [Електронний ресурс] : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2705-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2705-15>. – Назва з екрана.

15. Справа за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) [Електронний ресурс] : рішення Конституційного Суду України від 9 лип. 2002 р. № 15-рп/2002. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>. – Назва з екрана.

16. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс] : Закон України від 3 жовт. 2017 р. № 2147-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n2>. – Назва з екрана.

17. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>. – Назва з екрана.

18. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 4 квіт. 1950 р. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.

19. Мамченко Н. Новелізація цивільного процесу позитивно вплинула на судову практику [Електронний ресурс] / Н. Мамченко, Д. Луспенник // Судебно-юридическая газета. – 2018. – 3 вересня. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/124587-novelizatsiya-tsivilnogo-protsesu-pozitivno-vplnila-na-sudovu-praktiku>. – Назва з екрана.

20. Зейкан Я. П. Оновлений ЦПК очима адвоката [Електронний ресурс] / Я. П. Зейкан // Адвокат. – 2018. – 17 листопада. – Режим доступу: <http://advocate.com.ua/оновлений-тспк-очима-адвоката>. – Назва з екрана.

21. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. – Назва з екрана.

22 Правила рассмотрения хозяйственных споров государственными арбитражами [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров СССР от 5 июня 1980 г. № 440. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_10335.htm. – Загл. с экрана.

23. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Hrab, S.O. (2015). Dosudove vrehuliuvannia sporu yak vazhlyvisha stadiia v hospodarskomu protsesi [Pre-trial settlement of the dispute as an important stage in the economic process]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, Scientific Bulletin of the Kherson State University*, 1(2), 15-19. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_1%282%29_4 [in Ukrainian].

2. Dzhepa, Yu.A. (2015). Problemy dosudovoho vrehuliuvannia hospodarskykh sporiv [Problems of pre-trial settlement of commercial disputes]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, 35(2), Vols. 2, 7-10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35%282.2%29_3 [in Ukrainian].

3. Zuieva, L.Ye. (2011). Shchodo pryncypu dosudovoho vrehuliuvannia hospodarskykh sporiv [On the principle of pre-trial settlement of commercial disputes]. *Aktualni problemy derzhavy i prava, Actual problems of state and law*, 1, 604-611. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_61_82 [in Ukrainian].

4. Riezniuk, V.V. (2012). Dosudove vrehuliuvannia hospodarskykh sporiv: neobkhidnist ta shliakhy reformuvannia [Pre-trial settlement of commercial disputes: necessity and ways of reforming]. *Universytetski naukovy zapysky, University scientific notes*, 4, 227-238. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_4_34 [in Ukrainian].

5. Savchenko, O. (2016). Dosudove vrehuliuvannia hospodarskykh sporiv [Pre-trial settlement of commercial disputes]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, Entrepreneurship, economy and law*, 6, 66-70. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_6_14 [in Ukrainian].

6. Shabanov, R.I., & Zhdan, M.D. (2018). Dosudove vrehuliuvannia hospodarskykh sporiv: spivvidnoshennia norm materialnoho ta protsesualnoho prava [Pre-trial settlement of commercial disputes: the ratio of the rules of material and procedural law]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, Entrepreneurship, economy and law*, 2, 63-67. Retrieved from <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/13.pdf> [in Ukrainian].

7. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 6 lystop. 1991 r. No. 1798-XII [Commercial Procedural Code of Ukraine from November 6, 1991, No. 1798-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n4452> [in Ukrainian].

8. Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia)": vid 2 cherv. 2016 r. No. 1401-VIII [Law of Ukraine "On Amendments to the Constitution of Ukraine (in relation to justice)" from June 2, 2016, No. 1401-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> [in Ukrainian].

10. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy RSR: vid 18 lyp. 1963 r. No. 1540-VI [Civil Code of the RSFSR from July 18, 1963, No. 1540-VI]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> [in Ukrainian].

11. Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR "Ob utverjdenii Polozhenia o poriadke prediavleniia i rassmotreniia pretenzii predpriiatiami, organizatsiiami i uchrejdeniiami i uregulirovaniia raznoglasii po hoziaistvennym dogovoram": ot 17 okt. 1973 g. No. 758 [Resolution of the Council of Ministers of the USSR "On the approval of the Regulations on the procedure for the presentation and consideration of claims by enterprises, organizations and institutions and the settlement of disputes under economic agreements" from October 17, 1973, No. 758]. (n.d.). *www.libussr.ru*. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_8186.htm [in Russian].

12. Arbitrazhnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 6 lystop. 1991 r. No. 1798-XII [Arbitration Procedural Code of Ukraine from November 6, 1991, No. 1798-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed19930726> [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Arbitrazhnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy": vid 17 trav. 2001 r. No. 2413-III [Law of Ukraine "On Amendments to the Arbitration Procedural Code of Ukraine" from May 17, 2001, No. 2413-III]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2413-14> [in Ukrainian].

14. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dosudovoho vrehuliuvannia sporiv": vid 23 cherv. 2005 r. No. 2705-IV [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Pre-trial Dispute Settlement" from June 23, 2005, No. 2705-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2705-15> [in Ukrainian].

15. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy "Sprava za konstytutsiinym zvernenniam Tovarystva z obmezhenoiu vidpovidalnistiu "Torhovy Dim "Kampus Kotton klub" shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhennia chastyny drugoi statii 124 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro dosudove vrehuliuvannia sporiv)": vid 9 lyp. 2002 r. No. 15-rp/2002 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine "Case of the constitutional appeal of the Limited Liability Company" Trade House Campus Cotton Club" regarding the official interpretation of the provisions of Article 124 of the Constitution of Ukraine (case on pre-trial settlement of disputes)" from July 9, 2002, No. 15-rp]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02> [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv": vid 3 zhovt. 2017 r. No. 2147-VIII [Law of Ukraine "On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and other legislative acts" from

October 3, 2017, No. 2147-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n2> [in Ukrainian].

17. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 18 berez. 2004 r. No. 1618-IV [Civil Procedural Code of Ukraine from March 18, 2004, No. 1618-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [in Ukrainian].

18. Konventsia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: vid 4 kvit. 1950 r. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms from April 4, 1950]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].

19. Mamchenko, N., & Luspenyk, D. (2018). Novelizatsiia tsyvilnoho protsesu pozytyvno vplynula na sudovu praktyku [Innovation of the civil process has positively influenced judicial practice]. *Sudebno-yuridicheskaia gazeta, Judicial and legal newspaper*. Retrieved from <https://sud.ua/ru/news/publication/124587-novelizatsiya-tsyvilnogo-protsesu-pozitivno-vplynula-na-sudovu-praktiku> [in Ukrainian].

20. Zeikan, Ya.P. (2018). Onovlenyi TsPK ochyma advokata [An updated CPC by the eyes of a lawyer]. *Advokat, Attorney*. Retrieved from <http://advocate.com.ua/onovlenyj-tspk-ochyma-advokata>. [in Ukrainian].

21. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: vid 6 lyp. 2005 r. No. 2747-IV [Code of Administrative Justice of Ukraine from July 6, 2005, No. 2747-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> [in Ukrainian].

22. Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR "Pravila rassmotreniia hoziaistvennykh sporov gosudarstvennymi arbitrazami": ot 5 iunია 1980 g. No. 440 [Resolution of the Council of Ministers of the USSR "Rules for the consideration of economic disputes by state arbitrations" from June 5, 1980, No. 440]. (n.d.). *www.libussr.ru*. Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_10335.htm [in Russian].

23. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: vid 16 sich. 2003 r. No. 436-IV [Commercial Code of Ukraine from January 16, 2003, No. 436-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 27.07.2018

Baliuk I. – Ph.D in Law, Associate Professor of the Department of Entrepreneurial and Corporate Law of the Educational and Scientific Institute «Law Institute of State Higher Educational Institution of the "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"», Kyiv, Ukraine

Pre-Trial Settlement of a Commercial Dispute: an Obligation or Right

The legal institute of pre-trial settlement of an commercial dispute has a long history of its development. In this way the legal requirements gradually changed, decreasing the mandatory implementation of the pre-trial settlement of the dispute from the absolute imperative requirement of compliance to the absolute abandonment of it. At the same time, it remained possible to apply the pre-trial settlement of a dispute by mutual consent of the parties as an alternative way to resolve an economic dispute. Recent changes in the commercial procedural legislation have again led to the return of such an institution as a duty to pre-trial settlement of commercial disputes

in cases envisaged by law, which must be applied before appealing to the economic court. At the same time, it was still possible to use the pre-trial settlement of a commercial dispute as an alternative means of resolving commercial disputes. The aspects of the legal setting of the commercial dispute pre-trial settlement and the legal consequences of using such a method for resolving a commercial conflict are important. The article highlights the degree of legal setting (fixing) of application of pre-trial settlement of commercial disputes by the rules of material and procedural law. It is proved that pre-trial settlement of commercial disputes is not a stage of economic trial. The procedural consequences of violating the mandatory application of a pre-trial settlement of a commercial dispute and the parties' agreement are confirmed. The legal norms of the commercial dispute pre-trial settlement Institute are contained in various legal acts. The main provisions of the Commercial Procedural Code of Ukraine establish the binding and the possibility of its application, as well as the consequences of non-compliance for participation in economic legal proceedings. While the provisions of the general procedure for presentation of a claim and receiving a response are not fixed at all in the current legislation. However, the special procedure for pre-trial settlement of commercial disputes for the application of sanctions and in certain spheres of economic activity is set out in the relevant regulatory legal acts.

Keywords: commercial disputes; alternative solution of economic dispute; pre-trial settlement of a dispute; claim; economic relations; commercial process.